

Arról a környékről mondok el - közvetlen tapasztalás alapján - egyet-est, amelyről ez a népdal énekel:

Ül a Hegyön, ül a Sajón, Harangodon
Tűn egy csónak tévelyegve; - de várom!
Szomorúan ül benne egy leányka.
Mit mondul everője lapátja...

Er a terület pedig Főrsod vármegyének keleti körkép része, amely Templin megye Harangod nevű legdélebbi nyúlványával határos. Északról, nyugatról veszik a Bükk és Hegyalja előhegyei, ellenben keletrre, délre nyílt; emeltyagon egyháza, levegője kifogyástalan. Földje? - méltó a néhai Hámvas Kistükör megállapításához:

Főrsod vármegyének jó földjét meg ne vedd!

És foglaldja - díveljeha: - az összes tulajdonokat, mondván:

Itt Edelény, Szentrö, Iiskolca, Ónod, Kövesd.

Tiszayörrei ríuást a hegyek közt keresd,

És a sík ad Császt és Keresztést.

A megye (és e környék) vasúti körlekedése éppenséggel nem elsőrendű. Fővasútja Budapest - miskolc - Kassai vonal; előlől ágazik el a putnoki, délreccin ^{vonal} Iiskolcra, a mexőcsati Környék lakóházával. Ezen régen az Ónodon keresztlül Tiszapolgár felé építendő vonalat. tervezik

Körlekedése jelentéktelen. Mindössze halászcsónokok

és révladikah borzaljaka a vixet. Sünnyz sines valamivelalo vixet.
 Csak a Sajónál lehetne szó. Ez pedig (hegyi eredetű vix léséve) nem ha-
 jósra való. Nem pedig azért, mert túlgyorsan folyik, éveként kétszer
 (tavasszal és ősszel) megáradván, új, meg új medret ás- és magának,
 vixe pedig néha annyi, hogy őrszánata is elég lenne, néha meg imitt-
 amott ha bokáinig ér. Ée igen hegyen is hajos megállni lenne, olyan
 erős sodra van és most kavics az alja. Az is szép leno, hogy ha-
 jóshatóvá isatornázzák. Ée ez is olyan, mint az ónodi vasút: sa-
 kán soha sem valószínűleg meg.

Az utak kifogástalanok, karban tartottak. Helyes. Fla-
 vasút nincs elég, legalább az utak legyenek jók. Azok is. Kell is,
 mert a kistermetű lovasskák az ónóblan nagy szeke-t bizony nem
 is bírnak. Dunliár bízem a hegy-re is ezeken kaptatnak, helott
 arra esakugyan nincs cimáltit.

Eunyt ielsalánosságban.

Cselünk Ónod és környékének tanulmányozása.

A bpest-miskolci vonal Ilerányék-Ládháza állomásán
 szállunk ki. Tünet legközelebb, innen legkönyvebben megközelíthető
 Ónod. Het Kilométer.

Az állomás két körseg - Ilerányék és Ládháza - körött van.
 Ha már szinte összecéplések. Ilerányék híres-neves kaisnétes fami-
 línk jésake, Ládháza elleben horsodiépítésű apró kis házas
 Zulu a Hejő partján. Mindkettőben találkozik az ösiség a mo-

demussággal, új formákkal. - Ha külsőben - bensőben és belsőben régi-
séget, eredetiséget keresünk: csak vasútmentes helyen, úgynevezett Östern-
hátsámbótt Jekvö faluakban találjuk meg, ahol az idegen hatás nem
érvényesülhet úgy.

Ilyesféle szempont az irányításunk módjéé.

Elhagyván az állomást is Ládharát, a Fejőhidau megyénk
keresztül. Ég az, mily sűrű évszél és legfeljebb 2-3 méter széles az a patak,
de igen erős hidegnek kell lenni, hogy befagyjon, részint most sebes
folyású, részint most melegfolyású. Eredete a borsodi Görömböly falu
földje: Tupolca. (Vom Törögyöri Tupolca is.) Ha kissé megduzzad,
kiönt és ezent a partján túl nád, sás, tráka évdő éktelekedik, ahol
liba-hacsa regimendek találhatók kellemes szórakozást. Ez a nádas
pár évtizeddel ezelőtt ~~széles~~ (a földünk jobb oldalán) Rákos pusztájáig terjedt,
de már jó ideje a legfrömpösőbb sziszakalica terem a vadruca fészkek
helyén.

Nem messze Rákostól elérjük Tullus pusztát. Jó része kitérő
fekete földű rét, amelyen his egészke kamaryog. Itt régi templom van.
Régiések is itt találhatók, de bizony semmi nevezetese dolgot nem találhatok.
Ocska haverszerezzámok azon a környéken mindennapiak. Rétfel-
vészkor még most is mindegyféle csip-csup tángyat hoz föl szívre az
éke. A talárvárás idején valószínű, hogy körözés volt ezen a helyen.
(Tullus római - latin személynév. Fogyan kívül ide, Borsodla, ki-
kutatni érdemes.)

4

Edüleb haladásra Öved felé, elhagyott folyámeder felé épített szarvshidau megyünk át. Ez a meder alighanem a Sajóé volt valamikor, mert széles. Hanem hogy homót indult ki, hova szakadt, ma már nem állapítható meg. A művelés elsimította sok helyen.

Övedben érvre az Akaszódomb mellett megyünk el. Régi hívet, vendéltelést neve hívulja el. Ma (vagy előző földesúr jóvoltából) gesztenyés liget van rajta.

Magyar Öved a miskolczi járásban fekvő nagyközség = 2000 pár szász lakossal. Valaha járási székhely volt. Szászok már Mátyás király idejében is megvolt. Ez időben a vár a horvátországi, dominiummal a Czudar család predikációsális tulajdonosa volt, de már 1616-ban Rákóczi György lett; később herceg Aspremont család tulajdonába ment át. Aspremont János a múlt század elején a Ludovika akadémia tanácsosa, a Magyar Nemzeti Művelődési Intézet igazgatója, majd a Magyar Tudományos Akadémia elnöke volt.

Az Aspremont család kihaltával a birtok a levéltárral együtt a gróf Erdődiek lán és volt a század elejéig. Akkor részben szakadt, eladták, parcellázták, - megmaradt egy történelmi leg is értékes főúri birtok (mint sok más). Előbb a levéltárból a Magyar Tudományos Akadémia birtokába került.

[Archivium Rákócziarum crumen]

Híves, nevezetes Öved az 1707-i országgyűléssel, amelyet pedig tulajdonképpen nem is Övedben, hanem a borsányi szászoknál tartottak.

kon tartottak II. Jánoszi Terenz fejedelm jelenlétében. Mese az, hogy az ónodi vár ablakából dobták ki a fivőri követeket.

Az ény az: Jakovszkyt ott a helyszínen ragdalták össze, koltfestét a merőre vették, - Okolicsányit pedig tüvrelvással megkínorván, - fejét vették. Ezen a gyűlésen hangzott el Terenszi szájából először a később szállóigévé lett: Éb van János!

Ezen a gyűlésen kívül nevezetes Ónod a mellette elterülő és közigazgatásilag valamikor egészében ide tartozott Muhó pusztaról, amely még az Szujska idejében is merőváros volt. A határjárás után újra épült, míg aztán a XV. században négyképpen elnéptelenedett, elpusztult. Nyoma a Tullus pusztaival említett templom van.

Muhó pusztaéhoz erősen nehéz emlékeink fűződnek. Itt törtéte öpre a határ - a magyar virtus: ritkos visszavonás miatt - a nemzet hadseregét. Az utókor nehégy valamelyes emléket emelt volna, hanem hollós körében egy ékelen nagy - - pálinkafőző gyár tetpreskedik. Az egész puszta van államié volt. Fő részét - Iszofia major - élelmes ikmaclisa vette meg és gyártja a snapszot a magyarok számára, Kanára, - de a maga hasznára. Pusztitja (Jeldelgorva) a krumplis, kukoricáit, galonáit, de pusztitja, leutitja leveivel a népet (később lesz még arról szó).

Pedagógiai szemponttal különösen lélekemelő tárgy - a tanító kidomlóitja azt az eseményt, összeharításra, ritéségre, koraszereletre leudít és ráradékul - mint emlékoszlopot - be-

De mutatja a palinkaforó keményét... Nem szegyéleni való?!
 A lluhai kicsi részét a környékelői falvak népe vette meg
 egyetemleges kötelezettséggel. Mi lett a vége? Az, hogy aki iparkodott
 az adósságot kifizetni, egyszer csak arra visszatért, hogy újra ^{ki} ~~meg~~
 kellett az egész tartozását egyenlíteni, mert a kincstár csak addig
 volt hirtelmes, amíg az előre fizetők pénze fedette a hátralékosok tar-
 tozását. Így járt - a sok körül - az ózodi református egyház is,
 amely pedig két gyönyörű helyet adott el, hogy úrrával kifizethesse
 a földet. Ezt a két helyet pedig Takócri ajándékoska az esküszia-
 nak. Többször vitték. Most, aztán sem hely ^{nincs} / sem föld nem lenne, ha
 a hivék - nagy megröstelléssel - ~~azt~~ ^{özt} nem adják a 66 hold föld
 rúját és loc nem fizetik az - adóhivatallal. (- Könyvgráts! :-)
 Ózod eredeti határán 70 kis hold volt. Most sem sokkal
 nagyobb. Ez pedig azért van így, mert a lakosság annak idején csupa
 jobbágy volt, akik körül csak kevés fogadta el a földesúr által
 felajánlott Ajándék földet (ma is ez a neve annak a résznek).
 A sölti jobbágy - nagy sokaság! - próbára állt volt uraságával.
 Persze nem kaptak semmit. Így lett belőlük csupa kapa-s-napszá-
 mos nép. Addig csak megváltak, amíg a Szék-hegy csupa szőlő volt
 és amíg a palinkaaggar jól nem épült. Addig volt napszám, bor is.
 Mikor meg a lluhira beadték járni: Jele napszám pályukálcán adó-
 dott ki: vége volt a jórauságnak. Teggei, ebéd, vacsora kemény
 ruha stb. mind nem juttat. A főkérdés ez: mennyi pályukát kapok?

Itt pedig erőt a népet, mert jól megismerett, jó munkás.

Sőt még azt is megismerett, hogy a magyar nyelvészetük is szótár (a szótárak nem vétek, nem hűn: a vidék jellegzetessége).

És ez a jó hangzás, máshol talán nem is használatos különleges beszédességekkel. Ha kéri valaki: - Főváros megy? Azt feleli: - A papéknál. Viszont: Hol voltál? Válasz: - A papék.

Egy kis szótárból kezdetben megismerhetjük beszédjüket:

Guráskó: az éppen most ellett fehér első (kifejt), felforralt és persze ismeret seje: - hogy ezt megismerik, nem a jót jele:

göthe: buhoralisztlél személyformálisan vírral bevert és megsütött kemény kenyérszálak (szinte nem mutat jómódra):

kompri, kompri: a kumpri (kemény):

Junik: a Juliska neve:

galona: csak a rozs; (a búza: szótárbúza):

matiny: a rozsra kicsépett, kevésbe kötött, de a gortól ki nem szétválasztott szűp szalmája:

Zsámiska: buhoralisztlél, vagy búzalisztlél, kumpri-lél készült kása:

babajka: szótár; búzalisztlél készült, újjnyi vastagságú újjjakkal keményítés után a keményreben megsütik, majd újjnyi darabkákra tördelik megforró forró mákkal és forró cukorral behintik; kovácsosyi étel:

vesicre: lécsajtó (a kemény):

- szélfújja: nem leshet álló, kényes katonai néki;
- tevenyem, kolobem: tenyerem, kezelem;
- juvosán hangyák: Áronod, liskavác: Áron és liskaloz helyett;
- röstölt: rántott (étel);
- suvec: kötevény; váncroska: női blúz;
- ujjas: kalap; szokanying: szoknya;
- halavt: étel tejliszttel (rántás nélkül) készült étel;
- monias: dalárdista (férfi énekes társaság);
- monio: lakodalomkor, disznótorban, egyéb összejövéseken

maskarának jelöltöröst alak;

hol lakol? = hol szolgálasz?

éled ringok: megnyitlak; szenyved: szenyved;

káko: a gyümölcsök keményedésénél (vagy gyümölcs szünetkor) a gallyak le- vagy behúzására használt faszigony (—————)

porany: porond; szélszót helyett = szélgör;

gőrial: szörnyat; vingege: vengige;

dedo: vooda; veddik: vedlik;

sirköz: csuszka (a jég); gallókár: hinták;

lut: a lyukas edény; lógq: pl. az asztal (moxog);

lógq: a bölcse is, ha ringatják;

husnyant: vérsütes; roxan: jórán;

kupaszkodika: forkoskodika; pergö: kis kolomp a disznó nyakán (más helyen nem, de itt divat, mint karácsony a csengő);

diszto: disznó; höresik: hörsög;

csordás: a tehénpásztor; kondás: a kovács;

9
EA.00004.

disznószívó-nal (orra) szeretik a babot;
elteszi magát (!): elmege; kalincs: kilincs;
egyem meg a nyakait (szívót, kiskerít, stb.) verpa mondja

kedveskedve, akit becsérvé szeret;

lapu: mindenféle növényi levél (eperlapu, ribizlilapu);

höcsik: mérgeesen csipő nagy légy (dönge);

fallu, lajju, lalyu: lúd-kácsa, tyúk-sall;

lecske: levesbe metélt „kocka”-hészta;

szegénye: leány; kecsély: csekély (a víz);

sovadaleb: sováblead; biiszke: egres (piszke);

minalunktól: sálunka; rekkivox, rekkivox: reszkivox;

becskaja: kulccsal, -beranja: kilinccsel az ajtót;

dikó: szalmakötelelő fonalat felvőhely (ágyféle);

szundék: hasított bükkfa deszkából készült és faragás-
sal díszített láda; egyidejű életnek, másikon ruhát tartanak;

igenye: gzenye; kolosz: kiskerekű kocsi;

ortatlan: ortatlan (gáros, nem-művelt) föld;

csikar: a fűske, az aq, meg a gyereke, asszony körmével;

ariktom: házi fűszereles; horog: szalmahúzó szigony;

véfi: védi; szilke: kis cseréplögre;

csepi: köck; grajexár: krajexár; gavas: a volt két kraj-
exár, most négy feller;

restül: hall a bi nehexen (alig) hall;

inas: a gyereke; alig hissem: alig vártam;

posaff: saunyni; csenál: csalan;

BA.00004.

gyere nálunk: horraunk;

váigi, foigi, húri, harapi szóval a jelentő-jelen idő

egyed hammatik személyre így tesz (és nem váigja, fogja, hütta, stb.)

eger, level, kerék, szeber, stb.: eger, level, kerék, szeber helyett;

szeáriás, szeállá, szeőke stóros, stálló, stőke;

a Pisták meguertek: Pista meguert;

Mavesu, Ervesu, Storu, Imru, Pistuka: Mavesa, Ervesi, Stóra,

Imre, Pista (nem elég hatás az u végzés?) — stb.

Vezetéknévükből nem lehet megállapítani, hogy mikor, hová költöztek Madra. Sajátságos, hogy túlnyomó a Magyar, Német, Horvát, Oláh, Török, Tatar, Arasz, ^{stb.} neve; van azonban sok Ferencesy, Egri, Tresauszky, Lesko, Visi is, szóval vegyes. Legvalószínűbb, hogy a háborús időkben volt katonák telepedtek le a Vöralka, (váránka), Görheny részeiken.

A lakosság jelenésre római katolikus, a többi református, xidó is van (templonuk, iskolájuk is); szép lehetőségekben éltek egymás mellett, de a vegyes házasságot nem igen szeretik.

A község keleti részén, közvetlenül a Sajó parton van a vár, amelynek építése már nincs; a nyugati falból ^{áll} ~~van~~ még ~~egy~~ jó darab, de ennek felső részén már feladatoldás voltja a falast; a délnyugati sarok egyik kövén olyan vöröses színű ér van, amely megboldogult Órisz Halván pápaszemés fejét ábrázolja.

A vár falát a Sajó alámosza és a nyelcvanas évek

elején egy éjjel le is döntötte a folyóba. Éjjel történt. A nagy dör-
 dülés mindenképp kinyírt volna az agyból. Szerencséje azonban a
 körségnek, hogy a várfal a Sajóba dűlt, mert így sarkantyút al-
 lított is a folyó elterelése; ha ez nem történik, aróta már a
 református — nagyon régi — templomot nyaldosná a víz. Eürodai
 sem tanácsos lenne, mert medre napról — napra változó. Endemes a
 várfal ormáról a folyó irányát figyelemmel kísérni, olyan kacska-
 ringós, akár a Tisza — volt.

Tervezetes még Óvodán a valamikori Rakóczi kastély, mely-
 nek fala piros téglá, körben fehér festés, a ráfutó növények egyútt
 kiadja a nevezetességét. A kastélyban (valamikor) látnak régi-
 ség, műemléket örökök. Ma? — széthordták.

A felső parton van Bakasvár maradványa. Már nagy
 terület, mert a víz minden életem le — ledönt egy — egy darabot. Van
 van — ködséges és gyümölcsös. Valamikor őrtorony állt ott. János
 a neve is. Állítólag alagút kötötte össze a várral. Ma már uyo-
 ma nincs az alagútnak. Tűnt a körségben sokszor le — beszakad
 az üstest és valami alagútjéle látszik; beleutalni azonban nem
 mert senki. Pedig lehetőség, hogy siker ne követné a vállal-
 kockást. Nyilván történetileg fontos helyen!

Óvod alatt jönlék a Sajóba a Ferwad. Ennek szemköz-
 tén — szelid sellőf képerve —
 — Óvod, Toga, Nagyecés, Ginnes, Töröm és Sajóhidvég között /hábo-
 roksak akkor a Sajóba.

Északon fekszik (szintén a Sajó mellett) Martinuzzi jész-
 ke Sajóhid, amelynek vára is volt, hanem a temetőbe vezető alagút

végén egy márványból készült hármuszög alapú kápolna áll. -
 Délre Tyrici épült, ahol Tampa állomás tartotta gyermekét.
 Ittélre egy órai kocsiút után a Tiszához érünk. A holt Tiszá-
~~mentén elterülő~~ nyúlás (árvér) tájra nád, sás, gyékény, vixitöla, súlyom
 (vixi gesztenye) és más növények, sőt igen hely neve Horostva. Érdekes a
 súlyom szünet. Itt kor megérett, régi rossz szelendakabátok doláznak
 a vízbe (amely madragra kötött olyan felületű, mint a
Saragosa tenger), és a súlyom 5-7 hüskéje beleragad a szőrtől
 nagy hirtetűkai és vagy nyersen, vagy főve eszik. Itt mint a szelid
 gesztenyéé. -

Itt még megemlítem (kiegészítéskül), hogy télen a hideg, nyáron
 a meleg ellen általában vagy gyulánan mennék templomba, egyelőre
 elmondtam Óvod és környékéről a legszülesegesebbeket.

Horváth E. János